8. ตัวอย่างการนำเสนอบทเรียน Smart Farmer ต้นแบบ

ภายหลังจากการถอดบทเรียนนายดำ ขยันยิ่ง Smart Farmer ต้นแบบสาขาข้าว แล้วทีมงานที่ถอดบทเรียนได้นำข้อมูลต่างๆ มาประมวลเพื่อนำเสนอบทเรียนของนายดำ ขยันยิ่ง ตามรูปแบบการนำเสนอบทเรียน Smart Farmer ต้นแบบ ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer กำหนดดังนี้

นายดำ ขยันยิ่ง

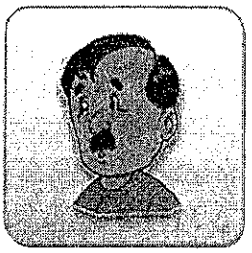

Smart Farmer ต้นแบบ สาขาข้าว

"ผู้นำการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์คุณภาพแห่งอำเภอลำปลายมาศ"

จากชาวนาที่ประสบปัญหาหนี้สินที่ดินถูกยึด ได้ปรับความคิดของตนเองจากความท้อแท้สิ้นหวัง สู่คนใฝ่รู้ จากจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อได้รับฟังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ผู้นำกลุ่มชาวนาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2504 ในสารคดีของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เรื่องการทำนา ความว่า

"ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาการทดลองและทำนามาบ้าง และทราบดีว่าการทำนานั้น มีความยากลำบากอยู่มิใช่น้อย จำเป็นจะต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดี และต้องใช้วิชาการต่างๆ ด้วย จึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน อีกประการหนึ่งที่นานั้น เมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้วควรปลูกพืชอื่นๆ บ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่ใช่น้อย ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ยกากพืช ทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป"

นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ Smart Farmer ต้นแบบคนนี้ เข้าสู่วิถีของการเกษตรแบบอินทรีย์ โดยเริ่มต้นจากการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อเพิ่มธาตุอาหารในดินสลับกับการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีต่างๆ จนในที่สุดสามารถเลิกใช้สารเคมีได้ ด้วยความสามารถในการประยุกต์ใช้หลากหลายวิธีทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นใบเบิกทางสำคัญนำไปสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เป็นผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีคุณภาพสูง มีความปลอดภัย เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะในสหภาพยุโรป ทำให้ปัจจุบันนายดำมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีโอกาสตอบแทน ช่วยเหลือเพื่อนบ้านและชุมชนด้วยวิถีแห่งเกษตรอินทรีย์ที่เชี่ยวชาญ

ประเด็นที่แสดงถึงความโดดเด่นและมีการปฏิบัติที่ดี

1. เชี่ยวชาญการประยุกต์ใช้วิธีทางธรรมชาติเพื่อลดการใช้สารเคมี

การปลูกข้าวอินทรีย์ให้ได้ผลดี ต้องไม่ใช้สารเคมีอย่างเคร่งครัด การไม่ใช้เคมีมันมีข้อดีหลายอย่าง คือ นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูง ได้มาตรฐาน และปลอดภัยจากสารพิษทั้งผู้ปลูกและผู้กินแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย การปลูกข้าวอินทรีย์ทำได้ไม่ยาก แต่ต้องอาศัยความขยันอดทนค่อนข้างมาก เพราะมี

กิจกรรมที่ต้องทำมาก เช่น ต้องปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยการปลูกพืชหมุนเวียน ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ควบคุมโรค แมลง และสัตว์ศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานที่ไม่ใช้สารเคมี รักษาสมดุลของศัตรูธรรมชาติ เลือกใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมมีความต้านทาน จัดการพืช ดิน และน้ำ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของต้นข้าวเพื่อทำให้ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดี จัดสภาพแวดล้อมไม่ให้เหมาะสมต่อการระบาดของโรค แมลงและสัตว์ที่เป็นศัตรูของข้าว เป็นต้น ถ้าทำได้อย่างนี้ ก็จะทำให้ต้นข้าวที่ปลูกให้ผลผลิตสูงในระดับที่น่าพอใจ

2. จัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

2.1 การเลือกพื้นที่ปลูก เลือกพื้นที่ติดต่อกันโดยใช้รถไถไถคราวเดียวกัน เรื่องดินไม่มีปัญหาตั้งแต่ปลูกพืชหมุนเวียนสลับกันทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติมีธาตุอาหารที่จำเป็น มีแหล่งน้ำสำหรับการปลูกพอเพราะขุดสระเก็บน้ำไว้ พื้นที่ก็ไม่ได้ใช้สารเคมีมานาน ทำให้พื้นที่มีความเหมาะสมมากในการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ สำหรับการเตรียมดินหลังจากเก็บเกี่ยวถั่วเขียวแล้วก็ทำการไถดะ ไถแปร คราด และทำเทือก

2.2 การทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ การปลูกข้าวอินทรีย์ต้องหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี พยายามรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินให้มากที่สุด ไม่เผาตอซัง ฟางข้าวและเศษวัชพืชในแปลงนา โดยเอาเศษเหล่านั้นหมักไว้ในแปลงนาเพื่อให้เป็นปุ๋ยพืชสด ปลูกพืชหมุนเวียนพวกพืชตระกูลถั่ว ถั่วเขียว ถั่วพร้า โสน นอกจากนี้ก็เพิ่มเติมปุ๋ยชนิดอื่นๆ ด้วย ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และใช้น้ำหมักชีวภาพ

3. กระบวนการผลิตได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

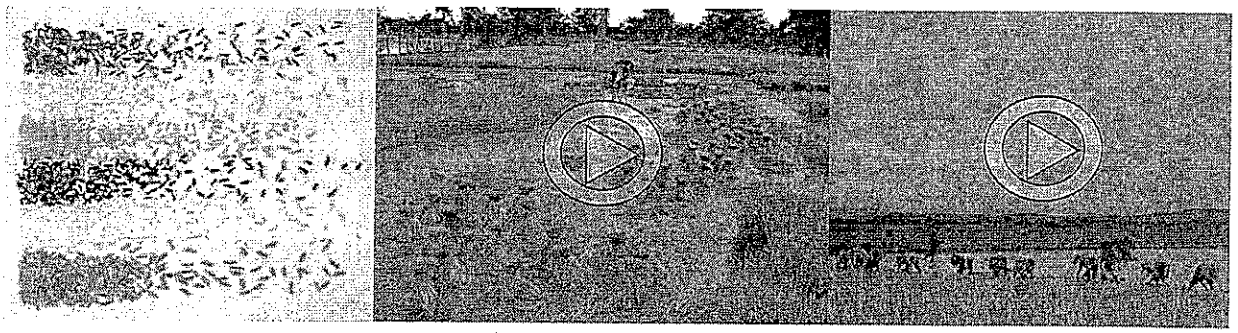

3.1 การเลือกใช้พันธุ์ข้าว พันธุ์ข้าวที่เลือกใช้ก็เป็นพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์แนะนำ คือพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 และ กข15 เนื่องจากมีคุณภาพเมล็ดตรงกับความต้องการของผู้บริโภค การปลูกข้าวอินทรีย์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ก็ใช้สองพันธุ์นี้ เมล็ดพันธุ์ใช้ของศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ในช่วงแรกตอนนี้สามารถคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ปลูกเอง ก่อนปลูกก็เอาไปแช่ในสารละลายจุนสี (จุนสี 1 กรัมต่อน้ำ 1 ลิตร) เป็นเวลานาน 20 ชั่วโมงเพื่อป้องกันโรคที่ติดมากับเมล็ดพันธุ์ ล้างด้วยน้ำก่อน แล้วค่อยนำไปปลูก

3.2 วิธีปลูก ใช้วิธีปักดำเพราะได้รับคำแนะนำจากศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ว่าการปักดำจะเหมาะสมที่สุดกับการผลิตข้าวอินทรีย์ เพราะการเตรียมดิน ทำเทือก การควบคุมระดับน้ำในนาจะช่วยลดวัชพืชได้ ต้นกล้าที่ใช้ปักดำอายุประมาณ 30 วัน เลือกต้นกล้าที่ดูเจริญเติบโตแข็งแรงดี ไม่มีโรคและแมลงทำลาย ใช้ระยะปลูกที่ถี่กว่าการปลูกข้าวทั่วไปเล็กน้อยคือระยะระหว่างต้นและแถวประมาณหนึ่งคืบ (20 เซนติเมตร) จำนวนต้นกล้า 3-5 ต้นต่อกอ

3.3 ระบบการปลูก ปลูกข้าวอินทรีย์ปีละหนึ่งครั้ง และปลูกพืชหมุนเวียนโดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วก่อนและหลังการปลูกข้าว อาจปลูกข้าวอินทรีย์ร่วมกับพืชตระกูลถั่วก็ได้ถ้าสภาพแวดล้อมเหมาะสม เพื่อให้ดินมีความพร้อมสำหรับการปลูกข้าวในแต่ละรอบ

3.4 การควบคุมวัชพืช เน้นไปที่การเตรียมดินต้องเตรียมให้เหมาะสม ใช้ระดับน้ำควบคุมวัชพืช ใช้วัสดุคลุมดิน ถอนด้วยมือ รวมทั้งปลูกพืชหมุนเวียนประกอบกัน

3.5 การป้องกันกำจัดโรค แมลง และสัตว์ที่เป็นศัตรูพืช วิธีการที่ใช้ในการป้องกันกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูพืชก็คือ ใช้ข้าวพันธุ์ต้านทานซึ่งเป็นพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์แนะนำร่วมกับการคัดเลือกพันธุ์จนได้พันธุ์ที่เหมาะสม เตรียมแปลงให้ดี กำหนดช่วงเวลาปลูกให้เหมาะสม ใช้อัตราเมล็ดและระยะปลูกที่เหมาะสม การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อตัดวงจรการระบาดของโรค แมลงและสัตว์ศัตรูข้าว จัดการน้ำให้ดีเพื่อให้ต้นข้าวเจริญเติบโตดี สมบูรณ์และแข็งแรง สามารถลดการทำลายของโรค แมลงและสัตว์ศัตรูข้าวได้ มีการกำจัดวัชพืช การกำจัดเศษซากพืชที่เป็นโรคโดยใช้ปูนขาว หรือกำมะถันผง ใช้ตัวห้ำตัวเบียน และศัตรูธรรมชาติเพื่อช่วยควบคุมแมลงและสัตว์ศัตรูข้าว นอกจากนี้ได้ปลูกพืชขับไล่แมลงบนคันนา พวกตะไคร้หอม สะเดา ข่า และแคฝรั่ง เอามาตำแล้วฉีดพ่นกันแมลง ใช้แสงไฟล่อ ใช้กับดัก และใช้กาวเหนียว ซึ่งได้ใช้หลายๆ วิธีช่วยกัน เพื่อไม่ใช้สารเคมี

3.6 การจัดการน้ำ นายดำให้ความสำคัญมาก ต้องรักษาระดับน้ำให้ดี เพราะระดับน้ำสัมพันธ์กับการเติบโตทางลำต้นและการให้ผลผลิตของข้าวโดยตรง ในช่วงปักดำจนถึงแตกกอถ้าระดับน้ำสูงมากจะทำให้ข้าวสูงเพื่อหนีน้ำ ต้นจะล้มง่าย ช่วงนี้ควรรักษาระดับน้ำให้อยู่ที่ประมาณ 5 เซนติเมตร แต่ถ้าต้นข้าวขาดน้ำจะทำให้วัชพืชเติบโตแข่งกับต้นข้าวได้ ดังนั้นระดับน้ำที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าวอินทรีย์ ตลอดฤดูปลูกควรเก็บรักษาไว้ที่ปริมาณ 5-15 เซนติเมตร จนถึงระยะก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 7-10 วัน จึงระบายน้ำออกเพื่อให้ข้าวสุกแก่พร้อมกัน และที่นาแห้งเหมาะต่อการเกี่ยวข้าว

3.7 การเกี่ยวข้าว สีข้าว นวดข้าวและการลดความชื้น ทำการเกี่ยวข้าวหลังจากออกดอกประมาณ 28-30 วัน สังเกตจากเมล็ดในรวงข้าวสุกแก่เมล็ดเปลี่ยนเป็นสีฟาง เรียกว่า ระยะพลับพลึง เมื่อก่อนจะใช้เคียวเกี่ยว ต้องตากฟ่อนข้าวในนาประมาณ 2-3 แดด แล้วจึงรวมกองหลังจากนั้นจึงทำการนวด ปัจจุบันใช้รถเกี่ยวนวด แต่หลังเกี่ยวข้าวยังมีความชื้นสูง ต้องตากบนลานแดดจัดๆ ใช้เวลา 1-2 วัน พลิกกลับเมล็ดข้าววันละ 3-4 ครั้ง ให้ความชื้นเหลือประมาณ 14 เปอร์เซ็นต์ หรือต่ำกว่านั้น

จากการใช้กระบวนการผลิตแบบนี้ทำให้นายดำได้ผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในปริมาณ 652 กิโลกรัม/ไร่ ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยผลผลิตของพันธุ์ กข15 ที่ 560 กิโลกรัมต่อไร่

4. ไร้ปัญหาการตลาดจากคำสั่งซื้อล่วงหน้าจากตลาดต่างประเทศผ่านกลไกสหกรณ์การเกษตร

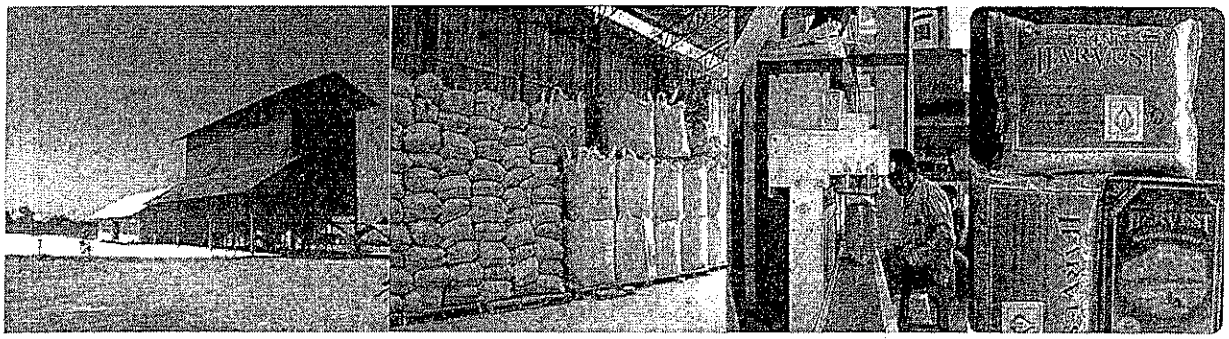

สำหรับประเด็นด้านการตลาด สหกรณ์การเกษตรที่นายดำเป็นสมาชิกได้ดำเนินการด้านการตลาดให้กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ทั้งในการเจรจากับตัวแทนผู้ส่งออกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในตลาดสหภาพยุโรป ซึ่งมีคำสั่งซื้อจากต่างประเทศล่วงหน้าและรับซื้อในปริมาณไม่จำกัดเนื่องจากตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในยุโรปยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้สหกรณ์การเกษตรยังสามารถเจรจาให้ราคาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรมีราคาสูง โดยมีการบริหารจัดการหลังจากรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรที่มีมาตรฐาน ทั้งยุ้งฉางเพื่อเก็บเมล็ดข้าวให้มีคุณภาพการสีดี โดยแยกสีต่างหากจากข้าวทั่วไป ทำการบรรจุถุงที่มีตราสินค้าที่ชัดเจนมีมาตรฐาน การดำเนินการหลายๆ อย่าง ทำให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์สามารถปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดได้อย่างต่อเนื่อง เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องการตลาดอีกต่อไป

5. ข้อคิดในการประกอบอาชีพเกษตรจาก Smart Farmer ต้นแบบ

5.1 ฝากถึงเกษตรกร การทำการเกษตรชนิดใดก็ตาม เกษตรกรต้องมีความรู้ ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา หูไวตาไว กระตือรือร้นที่จะรับความรู้ใหม่ๆ เข้ามาเพิ่มเติมเสมอ เพราะวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์จะมีเข้ามาเสมอ รวมทั้งข้อมูลด้านการตลาดที่จะทำให้ขายสินค้าได้ราคาอันนี้สำคัญมากเพราะจะทำให้สามารถทำการเกษตรได้ต่อเนื่อง ต้องฟังข่าวสารให้มากเพราะทำให้เรารู้ถึงแนวโน้มของตลาดว่าคนกินต้องการกินแบบไหน เพราะเราต้องปลูกตามใจคนกินจึงจะขายได้ราคา โดยตอนนี้และต่อไปข้างหน้า คนดูแลสุขภาพตัวเองมากขึ้น สินค้าต้องปลอดภัย ต้องดูแลสิ่งแวดล้อม เกษตรกรต้องปรับตัว ปรับปรุงการปลูกให้ดี ให้ต้นทุนต่ำ การใช้วิธีอินทรีย์เป็นทางออกที่ดีมาก จึงอยากแนะนำให้เกษตรกรคนอื่นๆ หันมาใช้วิธีอินทรีย์ในการทำการเกษตรให้มากขึ้น

5.2 ฝากถึงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรจะรวมรวมเทคนิคหรือทำวิจัยกับเกษตรกรที่เป็น Smart Farmer ต้นแบบ ที่ปลูกพืชหรือทำการเกษตรแต่ละชนิดตั้งแต่เริ่มต้นจนขาย ออกมาเป็นชุดๆ เป็นสินค้าแต่ละชนิดที่ได้ผลและต้นทุนต่ำๆ กำไรงามๆ ไว้แนะนำเกษตรกร จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรมาก เช่น เรื่องข้าวอินทรีย์นี่ นายดำก็มีเทคนิคอย่างที่นำเสนอมานี้ แต่นายดำก็คาดหวังที่จะได้องค์ความรู้จากเกษตรกรรายอื่นด้วย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เป็นต้น

ข้อมูลทั่วไปของ Smart Farmer ต้นแบบและการติดต่อ

☑ นาย ○นาง ○นางสาว ○ อื่นๆ.....(ระบุ)..... ชื่อ ดำ นามสกุล ขยันยิ่ง อายุ 50 ปี 2 เดือน
ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 2 ชุมชนวัดสำโรงตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
รหัสไปรษณีย์ 31130 โทรศัพท์ 044 222 222 e-mail: blackman@hotmail.com

ข้อมูลผู้ถอดบทเรียน

ทีมถอดบทเรียน คณะทำงานขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer ตำบลโคกกลาง
โทรศัพท์ 044 333 222 e-mail: looksmartfarmer@hotmail.com